

Romanyà de la Selva

El terme forestal
de Santa Cristina d'Aro

Miquel Corretero, Jordi Gaitx (coordinadors)

Francesc Aicart, Gerard Bussot, Dolors Codina, Xavier Cortadellas,
Albert Gamundi, Glòria Jara, Elvis Mallorquí,
Albert Martí, Xavier Niell, Jaume Ramot, David Segarra

Romanyà de la Selva

El terme forestal
de Santa Cristina d'Aro

Coordinadors d'aquesta edició

Miquel Correyero Ayala, Jordi Gaitx Moltó

Autors dels textos

Francesc Aicart, Gerard Bussot, Dolors Codina, Miquel Correyero, Xavier Cortadellas, Albert Gamundi, Glòria Jara, Elvis Mallorquí, Albert Martí, Xavier Niell, Jaume Ramot, David Segarra

Col·lecció

Temes Cristinencs, núm. 6

Idea i coordinació de la col·lecció

Jordi Gaitx Moltó

Edició

Ajuntament de Santa Cristina d'Aro

Arxiu Municipal

Correcció lingüística

Rosa M. Caballero Vallès

Grafisme i maquetació

Estudi Utòpic

Impressió

Globalgrafic

Agraïments

Família Delgado-Sureda, Família Solà-Cabré, Glòria Jara, Gabriel Martín, Teresa Costa.

Dipòsit legal GI 1210-2019

Qualsevol part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny i les fotografies, pot ser reproduïda, emmagatzemada i/o transmesa sempre que se'n citi la procedència.

Portada

El nucli de Romanyà de la Selva vist des del Mas Punset [Autoria: Miquel Correyero]

Sigles

ACBE: Arxiu Comarcal del Baix Empordà

ADG: Arxiu Diocesà de Girona

AHG: Arxiu Històric de Girona

AMSCA: Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro

AMSFG: Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols

ASCA: Ajuntament de Santa Cristina d'Aro

CDGSCA: Col·lecció de documents gràfics sobre Santa Cristina d'Aro

CRDGSCA: Col·lecció de reproduccions de documents gràfics sobre Santa Cristina d'Aro

FASCA: Fons de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro

FRCRS: Fons Riera-Castelló de Romanyà de la Selva

MHSFG: Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols

SAMP: Servei d'Arxiu Municipal de Palamós

UdG: Universitat de Girona

XAC: Xarxa d'Arxius Comarcals

Sumari

Presentació	4
Introducció	5
01. El lloc: sauló, suros i senglars	6
02. Dels primers pobladors als megàlits (6000 - 2200 aC)	8
03. L'antiguitat: troballes arqueològiques (VII aC - IX dC)	10
04. El terme medieval, la parròquia i els masos (900 - 1350)	12
05. La senyoria feudal. L'exemple del mas Riera (1350 - 1800)	14
06. Llegendes i tradició oral	16
07. Guerres, economia i propietats rurals (1800 - 1900)	18
08. L'interès pel passat: els primers arqueòlegs (1875 - 1936)	20
09. De la Guerra Civil a l'autarquia franquista (1936 - 1960)	22
10. La Festa Major i l'Aplec de la Santa Creu	24
11. Noves carreteres i urbanitzacions (1960-2019)	26
12. Un escultor a Romanyà: Antoni Delgado	28
Itinerari per Romanyà de la Selva	30
Mapa	31

Presentació

Aquest nou quadern de la Col·lecció de Temes Cristinencs –el sisè– està dedicat al terme de Romanyà de la Selva, continuant la trajectòria iniciada amb el seu predecessor, que se centrava en Solius, un altre dels termes històrics del nostre municipi.

Amb aquesta nova publicació, doncs, cobrim la meitat de tot el terme. Ens mancava encara Bell-lloc i els barris i veïnats del nucli de Santa Cristina per tenir una panoràmica al més completa possible, però estem convençuts que aviat els veurem publicats.

Així mateix, existeix una raó fonamental per la qual aquest any 2019 hem abordat el terme de Romanyà: Sant Martí de Romanyà, en tant que parròquia, s'esmenta per primer cop en un document l'any 1019. Per tant, estem davant el seu mil·lenari. Per aquest motiu, el govern de Santa Cristina d'Aro va acordar, el passat 18 de febrer, declarar l'any actual com a Any Romanyà.

Espero que gaudiu de la lectura.

Maria Lourdes Fuentes i Faig
Alcaldeessa de Santa Cristina d'Aro

Aquest any 2019, declarat Any Romanyà, veurà aparèixer una nova publicació dedicada íntegrament a aquest terme, un dels quatre que van constituir el municipi de Santa Cristina d'Aro.

Des de l'Arxiu Municipal s'ha volgut contribuir a aquest Any Romanyà amb un quadern que posa en valor els coneixements disponibles sobre l'antiga parròquia. Alhora, s'hi recullen els principals documents d'arxiu referits a Romanyà. Trobareu en aquest quadern, doncs, una descripció del lloc i de la seva evolució històrica. Voldria fer una menció específica al capítol dedicat a l'antiguitat, ja que és fruit dels treballs arqueològics que porta a terme l'empresa Baula, en col·laboració amb l'Ajuntament, al voltant de l'església de Sant Martí.

En el quadern anterior, l'Arxiu Municipal se centrà en una altra part del municipi –Solius–, però abans s'havia fixat en qüestions més globals –una història general, els personatges històrics i els llocs d'història–. A poc a poc anem tractant temes més concrets.

Tina Gorina i Faz
Regidora de Cultura

Introducció

Si bé l'any 2017 l'Arxiu Municipal dedicava un quadern a Solius, “el terme agrícola de Santa Cristina d'Aro”, enguany fem el mateix amb Romanyà, “el terme forestal”.

En efecte, un dels trets definidors del vast territori que conforma l'antiga parròquia de Romanyà és l'existència d'una gran extensió de boscos, trencada històricament només pel nucli al voltant de l'església i la seva zona d'extensió agrícola, per les clapes de masies i camps annexes i, ara, per les urbanitzacions i carreteres. Per això hem cregut que aquest bosc gairebé continu era un dels elements més definidors del terme.

La forest de Romanyà, doncs, serveix d'escenari a l'evolució del terme, des dels primers pobladors i les seves construccions megalítics –que tant abunden i ens meravellen a Romanyà–, fins als darrers habitants –entre els quals, per exemple, l'escultor Antoni Delgado–, passant, és clar, per l'antiguitat –que justament ara està en procés d'investigació arran de les campanyes arqueològiques que es porten a terme–, l'època medieval –que és quan es defineix el terme i es comença a parlar de l'esglé-

sia de Sant Martí–, els seus masos, llegendes, festes i aplecs, l'explotació relativament recent del suro amb finalitats industrials, la presència d'arqueòlegs reconeguts cercant els tresors megalítics de Romanyà, i la configuració actual de les urbanitzacions i del propi lloc com a zona de segona residència.

El quadern de Romanyà és el sisè de la Col·lecció de Temes Cristinencs. Continua, com hem dit, la voluntat de cobrir el territori amb una mirada més detallada, la qual cosa es va iniciar amb el quadern de Solius. Per tant, configura una línia a part dels quaderns segon, tercer i quart d'història general de tot el terme.

Més endavant, la intenció és anar tractant temes i períodes històrics concrets, i conjunts documentals d'interès per a Santa Cristina.

Jordi Gaitx Moltó

Tècnic de l'Arxiu Municipal

Miquel Correjero Ayala

Coordinador d'aquesta publicació

El lloc: sauló, suros i senglars

Romanyà de la Selva és un terme pertanyent al municipi de Santa Cristina d'Aro situat al massís de les Gavarres. El nucli es troba a 325 metres sobre el nivell del mar, mentre que el seu punt més alt és el puig del Roquet, a 435 metres sobre el nivell del mar. És un lloc tranquil envoltat d'una exuberant natura, principalment boscos d'alzines sureres.

Les Gavarres són muntanyes de relleu arrodonit i suau. Josep Pla va dir que eren 'elefantiàtiques'. Això és simplement perquè són muntanyes velles i l'erosió les ha desgastat. Hi ha una bona presència del granit, una roca que és el resultat del refredament del magma i, per tant, es tracta d'un testimoni directe de l'interior fos de la Terra. De la seva descomposició en resulta el sauló. Aquests materials són millors per allotjar plantes que no pas els prims i eixuts terrenys calcaris d'altres verals. Només cal comparar amb el Montgrí: boscos ufanosos a les granítiques Gavarres, matolls rasos al calcari Montgrí. Com que plou si fa no fa el mateix, la diferència es basa, sobretot, en el substrat. La pluja, per cert, oscil·la entre els 600 i els 800 litres per metre quadrat l'any.... Hi cau més aigua que no a Londres! Però, sens dubte, més mal repartida.

La flora que envolta Romanyà està adaptada a les condicions mediterrànies i ofereix un paisatge característic. El suro (o alzina surera) és una de les espècies que evolutivament n'ha sortit afavorida. A la rodalia de Romanyà hi ha una ruta on es pot gaudir de grans exemplars centenaris. Associats

també a aquests ambients, hi trobem espècies arbustives com ara cirerers d'arboç, brucs, aladerns, llentiscles i una llarga llista que aporten a l'hàbitat una cobertura vegetal sovint infranquejable. Però el paisatge de Romanyà està escrit també per la mà de l'home. Pollancre, xiprer, olive- res, vinyes, prats i camps de conreu fan que la vista descansi sobre un paisatge domesticat però sublim.

Com a hostes de tan interessant indret, i a manca del desaparegut lloc, els senglars s'han apoderat del territori. Les condicions els són favorables. Guilles, fagines i genetes empaiten alguns conills o llebres que fan via per no ser capturats. Pel que fa als rosegadors, les rates cellardes serien un bon exemple de la bona salut ambiental. Amb tot, no podem marxar de Romanyà sense la seva banda sonora: els ocells. Cademerres, gafarrons i pardals ens acompanyen de dia. Al vespre, a l'hora d'anar a dormir, tords, merles i pit-rojos reflen fins que es fa fosc. Ja de nits, fins i tot el gamarús emmudeix quan apareix el rei de la nit, el gran duc.

Jaume Ramot, David Segarra

1.0

• SALA SANJAUME, Maria (et al.). "La pagesia a les Gavarres: característiques generals i percepcions mediambientals", dins *Miscel·lània Lluís Esteva. Publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà*. Sant Feliu de Guíxols, 2006.

• AA.DD "Unitat de paisatge 12: Les Gavarres. Mapa 12.1 Valors estètics i 12.2 Valors històrics, simbòlics i socials, i miradors i itineraris", dins *Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines*. Departament de Política Territorial i Obres Públiques (Generalitat de Catalunya). Barcelona, 2010.

• ROQUÉ I PAU, Carles; PALLI I BUXÓ, Lluís "Geologia del massís de les Gavarres", dins *Estudis del Baix Empordà*, 13, 1994.

• JUANOLA I GIRALT, Modesta. *Flora singular de les Gavarres. Descripció, corologia i propostes de gestió de les espècies d'interès*. Consorci de les Gavarres. La Bisbal d'Empordà, 2003.

• BOIX, Dani; GASCON, Stéphanie; MARTINOY, Mònica; MONTSERRAT, Eli; SALA, Jordi. *Fauna aquàtica de les Gavarres*. Consorci de les Gavarres. La Bisbal d'Empordà, 2005.

• RAMOT, Jaume. *Sense anar més lluny. Diari d'un naturalista a les Gavarres*. Consorci de les Gavarres. La Bisbal d'Empordà, 2011.

1.0 Josep Pla, l'autor obsessionat per trobar sempre l'adjectiu més adequat, va definir –a *Les Illes* i *Un petit món del Pirineu*– les formes arrodonides que presenten les Gavarres com a elefantiàtiques i paquidèrmiques [Autoria: Miquel Correyero. Biblioteca família Solà-Cabrè].

1.1 Les genetes presenten un pelatge llarg i cobert de taques; un cap petit, grans orelles i cues molt llargues que els confereixen gran estabilitat. Són carnívors extremadament àgils i amb una gran habilitat per trepar i escalar [Autoria i arxiu: Jaume Ramot].

1.1

1.2 El duc és un dels rapinyaires nocturns més grans del món; pot arribar a fer un metre i mig de punta a punta de l'ala. Té uns característics ulls, grans i de color taronja, i dos plomalls que recorden unes orelles, tot i no tenir-hi res a veure. La seva alimentació es basa en rates i conills, tot i que pot arribar a caçar llebres adultes, esquirols o cadells de guilla. El seu udol es pot sentir a la llunyania fins a 2 km de distància [Autoria i arxiu: Jaume Ramot].

1.2

1.3 Vista panoràmica de les Gavarres des del Puig d'Arques. A l'esquerra es pot observar la vall de Calonge; al centre de la imatge, les formes arrodonides de la Serra Llarga; al fons, el massís de l'Ardenya; i, a la dreta, hi hauria les poblacions de Lagostera i Cassà de la Selva. En primer terme, els boscos d'alzines, predominants en aquestes muntanyes [Autoria: Miquel Correyero].

1.3

Dels primers pobladors als megàlits (6000 - 2200 aC)

Actualment no coneixem cap resta material d'època paleolítica dins del terme de Romanyà. Les primeres evidències d'un poblament humà més o menys estable en aquesta zona daten del període neolític (6000-3000 aC), quan els primers pagesos i ramaders varen començar a construir els primers poblats fets amb materials peribles. Aquestes comunitats cultivaven tota mena de cereals (blat, ordi, civada...) i plantes lleguminoses (pèsols i faves). També tenien diversos animals (vaques, ovelles, cabres, porcs...) que portaven a pasturar. És a partir del 4000 aC quan comencem a trobar els primers monuments fets amb grans lloses de pedra que servien per enterrar-hi els seus difunts. Aquestes construccions, conegudes popularment com a dòlmens i menhirs, formen part de la cultura megalítica que es va estendre per l'Europa Occidental durant el neolític, el calcolític i l'edat del bronze (IV-I mil·lenni aC).

Actualment al voltant de Romanyà s'hi coneixen una desena de monuments megalítics que formen part d'un dels nuclis megalítics més importants de Catalunya. Els més antics són les cistes amb túmul (4000-3000 aC). Són unes caixes de pedra de petites dimensions, de planta rectangular i enfonsades dins el terreny; anaven tapades amb una llosa de coberta i protegides per un petit túmul circular fet de terra. Les cistes de la carretera de Calonge, de l'Olivaret, del Suro del Rei, de la Finca d'en Guito i del Bosc d'en Roquet en són uns bons exemples.

El dolmen més conegut i més important de tots és el dolmen de la Cova d'en Daina. Es tracta d'una magnífica galeria coberta o galeria catalana d'uns 7 metres de llargada que va ser construïda a l'entorn del 3000-2500 aC. Presenta una cambra funerària de grans dimensions on s'enterrava a la gent de forma col·lectiva, múltiple i successiva. Al davant hi té un llarg corredor d'accés fet de pedra. Tot el monument està envoltat per un túmul circular fet de terra i pedres, d'11 metres de diàmetre i que està delimitat per 37 pedres clavades verticalment (cromlec).

De gran importància és també el dolmen de can Reparat, descobert i excavat l'any 2016-2017. Aquesta galeria coberta (3000-2500 aC) també presenta una cambra funerària de planta rectangular, actualment en part ensorrada, d'uns 2 metres de llargada per 1,10 metres d'amplada.

D'un període una mica posterior (calcolític 2700-2200 aC) són les dues coves naturals formades entremig de blocs erràtics de granit, que varen ser arranjades per la mà de l'home prehistòric amb la col·locació de murs de pedra seca o lloses clavades verticalment per tal de dur-hi a terme enterraments. Ens estem referint a la cova de Pedres Grosses i al paradolmen del Camp d'en Guitó. Finalment també val la pena comentar que a la zona de Romanyà solament es coneix un menhir prehistòric. Es tracta del menhir de la Murtra.

Xavier Niell

El próximo domingo y con la colaboración guixolense, se intentará colocar el menhir de la murtra en su antigua posición

En el momento de cerrar esta edición se nos informa que el próximo domingo y con la colaboración del Centro Documental, Municipal y del Instituto de Estudios Guixolenses, se procederá a la colocación del aro que nuestro colaborador Luis Esteve ha traído y describe en la siguiente:

INICIACIÓN

Me parece que fui en una conversación que sustituye a los documentos Vilagrá, los Sres. Camá Almeida (D. Joaquín) Pla y el que suscribe. Algunos días

—El el Cero Gros crece, sería interesante poder levantar el menhir.

Altogether, parece que el alonso que digite no tiene ganas de escribir por ahora, de lo que me alegro en gran manera.

Pero es el caso que los documentos, en una única carta reciente me pudo que anime a los compañeros del I. E. G. y del C. E. M.

clar a fin de poder escribir el artículo antes del 15 de la Santa Cruz.

Y, claro está, igual puede decir la llamada de los documentos. En el caso de que el menhir, en el I. E. G. se otros admiradores habrán a la cita.

En su consecuencia, el día 22, a las 11 de la mañana, si acaso imprevistos se aconsejan lo contrario, se intentará colocar el menhir de la Murtra en la posición que antes tenía. La realidad es, no obstante, que el monolito pesa sus buenas toneladas y que la tarea no es

nada fácil. ¿Se logrará el noble intento? Quien haga la voluntad de verlo y quien desee contribuir con sus fuerzas a lograrlo, lo puede llamar a Romanyà aquel día. De todos modos, de alcanzar el propósito costará su tiempo por lo cual bueno será, que cada uno vaya preparado para volver a última hora de la tarde.

Este menhir creo que fue citado por primera vez por D. Manuel Casero en su interesante libro *Los monumentos megalíticos de la Provincia de Gerona*, editado en 1921. Está situado en la parte alta de un desmonte, a unos 40 m. al E. S. W. del famoso alonsoque. Como que aquel paraje es conocido con el nombre de la Murtra, leido el menhir como el alonsoque nos conocidos con este nombre específico. Lo curioso es que surta en castellano algunas erratas o miras, planta que, hoy por lo menos, no se encuentra en aquel lugar.

Casero dice que mide 3 m. de largo, por 0,70 m. de ancho y 0,50 m. de grueso. Yo hallé 0,62 m. de grueso y es probable que esta medida sea algo mayor una vez desmenuado el monolito de la tierra que en parte lo cubría cuando lo medí.

En uno de sus extremos presenta una escotadura o ranura que también encontramos en la *Padre de los Ojos de Vallvera* y en el *Ferre Gros de las Cerdas*. ¿Pondrá alguna otra señal en la cara hoy oculta?

Luis Esteve

2.0

- ESTEVA CRUJANAS, Lluís. "Prehistoria de la comarca Guixolense (contribución a su estudio) I-II", dins *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, n. 11-12. Girona, 1957 i 1958.
- ESTEVA CRUJANAS, Lluís. "Sepulcros megalíticos de las Gabarras I", dins *Corpus de sepulcros megalíticos* 3. Girona, 1964.
- ROIG, Pau; NIELL, Xavier. *Dòlmens, coves i menhirs. Monuments megalítics del Baix Empordà, el Gironès i la Selva*. Revista del Baix Empordà, La Bisbal d'Empordà, 2017.
- TARRÚS, Josep; BADIA, Joan; BOFARULL, Benjamí; CARRERAS, Enric i PINERO, Miquel. *Dòlmens i menhirs. 48 monuments megalítics del Baix Empordà, el Gironès i la Selva*. Carles Valles. Figueres, 1990.

2.0 A la revista Àncora de l'abril de 1952 podia trobar-se, entre les seves pàgines, un text que convidava a tothom a una singular tasca: la restitució del menhir de la Murtra. L'escrit el signava Lluís Esteva i advertia que la feina seria feixuga: tothom qui s'animés a venir a donar un cop de mà, hauria d'estar preparat per acabar tard aquell dia [XAC Premsa, ACBE, Àncora].

2.1 Vista actual del dolmen de la Cova d'en Daina. Es pot apreciar clarament tant l'entrada com el corredor que portaven fins a la cambra on estava enterrat el difunt, així com les pedres que l'envoltaven. Tot el conjunt quedava soterrat [Autoria: Miquel Correyero].

2.2 Vista actual del menhir de la Murtra. Es troba sortint del poble de Romanyà en direcció a Calonge, a mà esquerra i una mica abans d'arribar al cementiri. Salça imponent enmig del bosc. Va ser restituit l'any 1952 per Lluís Esteva i altres col·laboradors del Centre Excursionista Montclar i l'Institut d'Estudis Guixolenses, animats tots ells per mossèn Gumersind Vilagrà [Autoria: Miquel Correyero].

2.3 Una de les últimes troballes megalítiques realitzades al terme de Romanyà va ser aquest dolmen, descobert pel veí de Palamós Jordi Fernández el 2016. La proximitat al mas –avui enrunat– i la riera de can Reparà li van donar el nom. Aquí veiem el megalit lliure de la vegetació que el cobria (2017). Com altres monuments megalítics d'aquest tipus, es tracta d'un dolmen de corredor, de cambra rectangular, cobert amb lloses de granit. La seva particularitat rau en al fet que presenta dos túmuls de pedra circulars, un força gran, d'uns 15-18 m de diàmetre i un altre de més petit, d'uns 8 m de diàmetre, que estan sobreposats entre si (túmul escalonat) [Autoria: Glòria Jara].

2.4 Vista actual del paradòlmen del camp d'en Güitó. Els paradòlmens es diferencien de les altres construccions megalítiques en el fet que no van ser construïts per l'ésser humà, sinó que aquest va aprofitar estructures de pedra naturals per a les seves finalitats funeràries. En tot cas, en podia transformar la forma original amb la col·locació d'altres lloses de pedra. Aquest té unes dimensions de 2 m de llargada, 0,70 m d'amplada i 1 m d'alçada. Gairebé al costat es troba la cista de l'Olivaret [Autoria: Jordi Gaitx].

Més informació:

**Llocs
d'història**

01 Cova
d'en
Daina

2.1

2.2

2.3

2.4

L'antiguitat: troballes arqueològiques (VII aC - IX dC)

03

Romanyà manté amagades les traces d'època clàssica de les quals només s'entreveuen petits indicis. Les primeres notícies d'elements vinculats amb aquestes cronologies són escadusseres i daten de mitjan segle XX, quan Pla i Cargol, recollint informacions de Botet i Sisó, descriu la troballa, prop de l'església, de les restes d'unes sepultures de tègula que contenien algunes monedes.

Anys més tard, Nolla i Casas parlen de la presència de ceràmica i diversos materials adscrits al món ibèric i al món romà, procedents dels camps anomenats "d'en Guitó". També en uns camps propers a la cista d'El Suro del Rei es van localitzar tègules i pondus, elements típics de les zones de producció de les vil·les.

Ja en les darreres campanyes d'intervenció arqueològica dutes a terme a la plaça de l'església, s'ha pogut documentar la troballa d'una moneda romana, alt imperial, localitzada dins d'una tomba moderna. Evidenciem també la presència constant de fragments d'opus signinum.

A mesura que ens allunyem del nucli de Romanyà, les troballes prenen més entitat i podem destacar les restes d'unes possibles estructures d'hàbitat, localitzades durant la revisió de la Carta Arqueològica de l'any 2001, on s'assenyala l'existència, prop de la carretera que porta cap a Romanyà, d'uns murs vinculats amb materials ceràmics típics del període romà. Destaquem

la troballa d'una moneda d'Antoní Pius que ens indicaria una cronologia d'ocupació de l'hàbitat del segle II dC.

En el mas de la Sala (també anomenat Can Llac Vell), s'hi van localitzar un total de 4 sitges per sota del mas medieval, que gràcies als materials ceràmics es van poder datar en el canvi d'era (s. I aC / s. I dC). No podem oblidar les restes aparegudes a la zona de Can Punset, on s'identifiquen murs lligats amb argila relacionats amb diversos materials ceràmics com àmfores, ceràmiques de cuina i materials constructius. Totes aquestes evidències confirmen la forta presència dels romans en aquestes contrades; així, tenim prou indicis per poder parlar d'una ocupació del territori des del canvi d'era fins al segle IV dC.

A finals del segle IV, ens trobem amb un territori ocupat per assentaments d'hàbitat amb les seves respectives zones de producció. Malgrat això, els segles següents són, de moment, un misteri. Hem d'arribar al segle VIII-IX per poder tornar a parlar d'un assentament important a Romanyà. La necròpolis de Sant Martí, en la seva fase inicial d'ús, hauria estat vinculada a una església preromànica, les restes de la qual encara no s'han pogut definir. Aquesta necròpolis es caracteritza per unes tombes de forma antropomorfa, excavades en el subsòl i cobertes amb lloses de pissarra.

Dolors Codina

3.0

- AA.DD. *Inventari del patrimoni arqueològic de Catalunya. Carta arqueològica. Santa Cristina d'Aro*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1991.
- ALBÀ, Marta. "Una vil·la romana a Panedes", dins *Gavarres*, 13, 2008, p. 12.
- PUNSETI, Daniel. "Tallers de ceràmica ibera a Romanyà de la Selva", dins *Revista del Baix Empordà*, núm. 27, 2010, p. 81-84.
- ESTEVA CRUAÑAS, Lluís; PALLI i BUIXÓ, Lluís. *Els llocs de la vall d'Aro. Gissalis i el Monestir Guixolenc (881-1199)*. Amics del Museu Municipal de Sant Feliu de Guixols. Sant Feliu de Guixols, 1995.

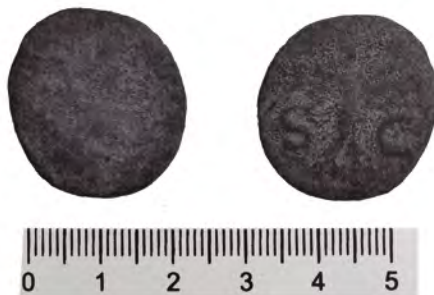
3.0 A l'obra *La Provincia de Gerona*, publicada per primer cop l'any 1945, Joaquim Pla i Cargol parlava de les sepultures de tègula antigues, trobades a prop de l'església de Romanyà. L'autor va escriure diverses obres de caràcter divulgatiu sobre la província de Girona. A la imatge, portada d'un exemplar de l'any 1955 [Autoria: Miquel Correyero. UdG, Biblioteca Barri Vell].

3.1

3.1 Imatge de les excavacions dutes a terme a l'antic cementiri de Romanyà, situat a l'actual plaça de l'església, l'any 2018. A la imatge podem apreciar una vista superior de la fase alt medieval de la necròpolis, on les tombes es retallen al subsòl i presenten una forma antropomorfa, amb el crani i les espatlles diferenciades [Autoria i arxiu: Baula Recerca Arqueològica SL].

3.2 Moneda de bronze d'època romana, localitzada a l'interior d'una tomba moderna, a l'antic cementiri de Romanyà, acompanyant un dels darrers individus inhumats. Probablement fou utilitzada com a amulet per part del subjecte inhumat [Autoria i arxiu: Baula Recerca Arqueològica SL].

3.2

3.3 Sitges del mas de la Sala, o can Llac Vell, a les quals es van trobar restes de ceràmica datades entre els segles I aC i I dC. Les sitges indiquen una explotació agrícola de l'entorn. Avui dia el mas està completament derruït i només resten alguns murs enmig del bosc, al costat dels quals es poden trobar diferents sitges [Autoria: Miquel Correyero].

3.3

El terme medieval, la parròquia i els masos (900 – 1350)

L'any 881 es definia un terme anomenat Vall d'Aro, al límit del qual, però fora d'ell, hi havia *Romaniano*; avui, Romanyà. El 939, quan es defineix Solius, se sap que arriba "als termes de Romanyà sota l'església de la casa de Sant Esteve"; per tant, Romanyà comprenia l'actual Bell-lloc.

Poc després, l'any 968, l'abat de Sant Feliu de Guíxols va rebre per una banda l'alou de Biert amb l'església de Sant Martí i, per l'altra, Roman-yà i altres possessions, de mans del rei Lotari. A hores d'ara no podem estar completament segurs que Biert correspongués a Romanyà i, per tant, que l'església de Sant Martí de Biert fos l'actual que hi ha a Romanyà. Així doncs, el primer esment en un document de l'església Sant Martí de Romanyà, de forma inequívoca, es produeix el 1019. Això succeeix quan Arnust dona als canonges de la seu de Girona la "meitat dels delmes de la parròquia de Sant Esteve, que és sota l'apèndix de Sant Martí de Romanyà". L'"apèndix" –o parròquia– de Romanyà, però, s'hauria constituït al llarg del segle X, de quan daten diversos elements arquitectònics preromànics.

La parròquia serà un element recurrent en època medieval. Tenia tant el significat d'església com de la respectiva demarcació territorial. També era el marc de referència pels habitants dels masos. Pel que fa al delme, era una prestació destinada a les esglésies. Era equivalent a la desena part de la producció dels masos. Els delmes eren objecte de ces-

sió i d'intercanvi entre reis, comtes, bisbes i abats pels volts del segle X i XI. El principal senyor del terme, l'abat del Monestir de Sant Feliu de Guíxols, obtenia tot el delme de la parròquia de Romanyà. A banda del monestir, els altres senyors feudals de Romanyà eren la comtessa Riquilda, el monestir de Cruïlles, els castells de Monells i Cruïlles, la sagristia major i els altars de Santa Maria i Sant Benet de la catedral de Girona, i l'església del Mercadal.

Els senyors, a través dels mals usos, procuraven que els masos sempre estiguessin ocupats. Els masos, doncs, estaven al servei dels dominis senyorials i eren un element fonamental per a l'organització i explotació de les terres. Els pagesos tenien el domini útil de les terres, i els senyors, el domini directe. Quant als masos de Romanyà, sabem, per exemple, que entre el segle XII i la Pesta Negra de 1348 se'n compten una vintena: Angelats, Ayanet, Bernat, Bosc, Cases, Clarà, Mates, Miralpeix, Morer, Llac, Ponç, Puig, Riera, Sadurn, Sala, Salvador, Torrents, Ullastre i Vila.

Al llarg del segle XIV, els habitants de Romanyà es van constituir com a comunitat que recaptava els impostos que els eren sol·licitats i que gestiona-va l'obreria per assegurar el manteniment del temple, les almoines als pobres, les deixes als clergues, els enterraments al cementiri i la participació en les confraries.

Elvis Mallorquí

S. mariani d'romanyano
4.0

• MALLORQUÍ, Elvis. *Les Gavarres a l'Edat Mitjana. Poblament i societat d'un massís al nord-est català*. CCG edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona. Girona, 2004.

• BADIA-HOMS, Joan. "L'arquitectura de les esglésies, capelles i santuaris de les Gavarres", dins *Revista del Baix Empordà*, I, 2003, p. 47-75.

4.0 Pergamí original de l'any 1019 amb la primera notícia documental inequívoca que tenim de l'església de Sant Martí de Romanyà. Vegeu el detall. Sant Martí era el patró de soldats, cavallers i sastres. El pergamí és una donació feta per Arnust als canonges de la catedral de Girona, relativa a diferents rendes que tenia en diverses esglésies [ADG, Arxiu capítular, pergamí original, carta 2, núm. 36].

4.1

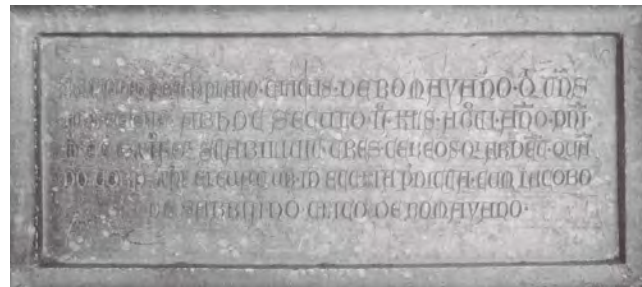

4.2

4.1 L'església de Sant Martí de Romanyà era i és el cor del poble. La construcció del temple es va dur a terme durant la segona meitat del segle X. Presenta una planta quadrada en forma de creu grega, amb elements arquitectònics preromànics. La torre del campanar s'hauria construït posteriorment a l'església, amb planta quadrada i coberta piramidal [Autoria: Miquel Correyero].

4.3

4.4

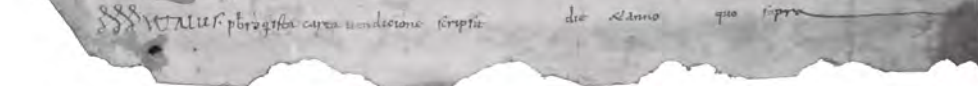
4.2 Mas Llac, esmentat entre els segles XII a XIV. L'edifici actual –de grans proporcions– és construït en diverses etapes. La meitat de l'edifici principal fins a la façana nord és probablement anterior al segle XVII, mentre que la resta deu correspondre a inicis del XVIII. Disposava d'una planta baixa i un primer pis, diversos coberts destinats al bestiar i les feines del camp i un edifici annex conegut com a casa dels senyors [Autoria: Gerard Bussot. ASCA, Urbanisme].

4.5

4.3 Mas Salvador, esmentat entre els segles XII a XIV. La masia actual fou edificada a inicis del segle XVIII, amb dues plantes i una gran torre al costat [Autoria: Gerard Bussot. ASCA, Urbanisme].

4.4 Làpida sepulcral de l'any 1312, col·locada al costat de la porta d'entrada de l'església de Sant Martí de Romanyà [Autoria: Miquel Correyero].

4.5 Pergamí original de l'any 1057, on es diu que Garibert i Adaleic van comprar la vil·la Eixarts, a la parròquia de Romanyà. És una de les primeres evidències documentals que tenim d'aquesta vil·la o mas en època altmedieval [ADG, Almoïna, Cassà de la Selva, pergamí núm. 636].

La senyoria feudal. L'exemple del mas Riera (1350 - 1800)

En el segle XIII, el mas ja s'havia consolidat com l'element essencial a l'entorn del qual es regulaven les relacions econòmiques i socials de bona part de les terres de la Catalunya Vella. La figura clau era el pagès de remença o "home propi", el qual havia de pagar si es volia alliberar del senyor. Sobre els remences s'aplicaven els mals usos. Tenim constància, per exemple, de l'aplicació de la cugucia –quan la dona d'un remença cometia adulteri– sobre el mas Terrats de Romanyà (1348).

El fons documental del mas Riera permet evidenciar que l'emfiteusi regulava la propietat: el 10 d'agost de 1305, Pere de Banyoles, sagristà segon de la Seu de Girona, establí perpètuament Ramon Riera, home propi de la sagristia, en el mas Riera, a canvi de diversos censos anuals. Aquest establiment reflecteix les dues figures jurídiques en què es dividia la propietat o domini del mas en el sistema emfitèutic: el senyor directe (en aquest cas la sagristia de la Seu) i el senyor útil (Ramon Riera).

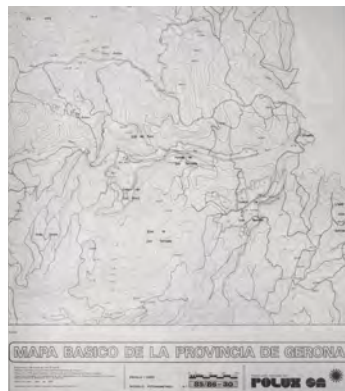
El domini útil atorgava una gran autonomia en la gestió i la transmissió hereditària del patrimoni. Per aquest motiu, el llibre mestre del patrimoni del mas Riera (1758) conté nombroses referències a documents notariaus que formalitzaven el canvi generacional en la propietat del mas segons el sistema de l'hereu únic: principalment, l'heretament i l'intercanvi dotal pel que fa a l'enllaç

matrimonial de cada hereu o pubilla; i els documents de donació i definició de legítima per a la resta de fills i filles fadrísters que abandonaven el mas.

Així mateix, el llibre mestre també referència diverses operacions de compravenda de béns immobles per part dels successius senyors útils del mas Riera, majoritàriament peces de terra situades a la parròquia de Romanyà. Tanmateix, cal destacar una excepció dins el període medieval: el 14 de març de 1400, Pere Riera amplià el seu patrimoni amb la compra del mas Clopera, també ubicat a la parròquia de Romanyà, a canvi de 500 lliures; operació significativa per comprovar la importància que devia tenir aleshores el mas Riera. Un segle després, el 20 de març de 1512, un altre Pere Riera, juntament amb la seva filla Margarida, compraven el mas Gelats de Romanyà per un preu sensiblement inferior, 24 lliures, segurament perquè, tal com s'indica en el llibre mestre, en aquell moment el mas Gelats es trobava derruït.

En aquest sentit, la compra dels patrimonis Clopera i Gelats s'emmarca dins un procés gradual d'engrandiment del patrimoni Riera, esdevingut sobretot entre els segles XVIII i XIX, bo i exemplificant el procés de concentració de propietats que es produí en l'àmbit rural de la Catalunya moderna i contemporània.

Albert Martí

5.0

- GIFFRÉ, Pere; MATAS, Josep; SOLER, Santi. *Els arxius patrimonials*. CCG edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona. Girona, 2002.
- LLUCH, Rosa; MALLORQUÍ, Elis. "Els masos a l'època medieval. Orígens i evolució", dins CONGOST, Rosa; JOVER, Gabriel; BIAGIOLI, Giuliana, *L'organització de l'espai rural a l'Europa mediterrània. Masos, possessions, poder*. CCG edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona. Girona, 2003.
- FRIGOLA, Jordi. "Presoners de guerra", dins *Gavarres*, 14, 2008, p. 102-103.
- FRIGOLA, Jordi. "Episodis de lluita", dins *Gavarres*, 9, 2006, p. 104-105.
- FRIGOLA, Jordi. "Episodis de lluita (II)", dins *Gavarres*, 10, 2006, p. 104-105.

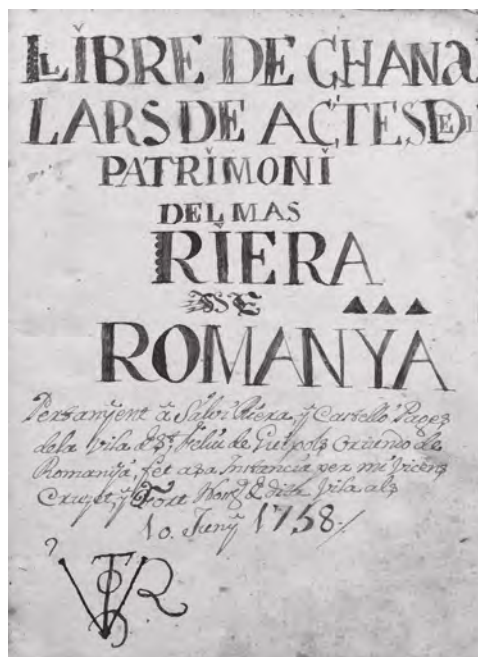
5.0 Un dels mapes de la sèrie de *Mapes Bàsics de la Província de Girona*, feta el 1973. El fragment del mapa esmentat que es pot veure recull els topònims Mas Riera, camps de Can Riera i Prats Gelats, entre d'altres. Aquest últim topònim pot indicar l'existència d'un antic mas Gelats –el qual va ser adquirit el 1512 pels Riera–, avui completament perdut. La incorporació d'aquest mas i del Clopera al patrimoni Riera es reflecteix en el llibre mestre amb el regest de grups específics de pergamins referits exclusivament a aquests masos, i anteriors a les dates d'adquisició respectives, fet que il·lustra la designació que sovint es fa d'un arxiu patrimonial com a "arxiu d'arxius". [Autoria plànol: Polux SA. Autoria foto: Miquel Correyero. AMSCA, FASCA, 05016-C2].

5.1 Llibre mestre del patrimoni del mas Riera, del 10 de juny de 1758, propietat de Salvi Riera Castelló, pagès originari de Romanya i que llavors ja vivia a Sant Feliu de Guíxols. El llibre fou confeccionat pel notari guixolenc Vicenç Cruzet i Fort, el qual seleccionà i resumí fins a 220 documents, dels quals gairebé 90 corresponien a pergamins –malauradament avui perduts. El regest d'aquests documents mostra l'evolució del patrimoni Riera des de mitjan segle XIII [Autoria: Miquel Correyero. AMSCA, FRCRS].

5.2 Pàgina del llibre mestre del mas Riera. Vicens Cruzet i Fort hi va fer constar tots els documents relacionats amb l'origen i la gestió del patrimoni del mas Riera al llarg de sis segles d'història [Autoria: Miquel Correyero. AMSCA, FRCRS].

5.3 Façana del mas Riera en l'actualitat. Segons una referència del llibre mestre, el 13 de febrer de 1266, Maria Riera, vidua de Pere Riera, va fer heretament a favor de llur fill, Jaume Riera, i li va donar el mas. Per tant sabem que, almenys des de mitjans del segle XIII, ja hi havia un Riera al capdavant d'aquest mas, en aquest cas Pere Riera [Autoria: Gerard Bussot. ASCA, Urbanisme].

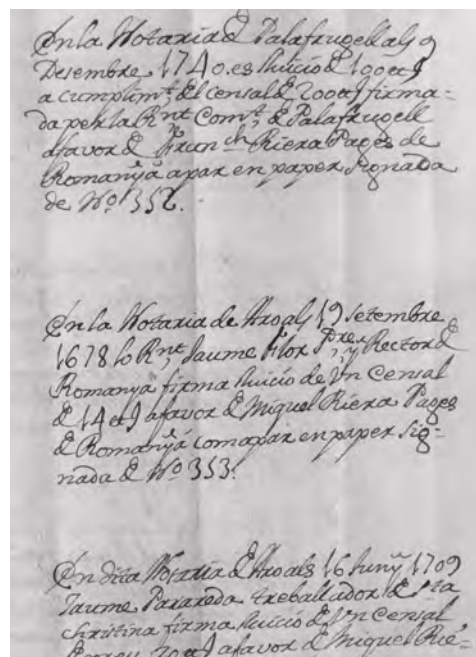
5.4 Vista posterior del mas Riera en l'actualitat. El mas pertanyia a la parròquia –no massa propera– de Romanya, la qual, el 1392, tenia 23 focs –prop d'un centenar d'habitants [Autoria: Gerard Bussot. ASCA, Urbanisme].

5.1

5.3

5.2

5.4

Llegendes i tradició oral

Les llegendes de les Gavarres

En els darrers anys s'han pogut recopilar, gràcies a testimonis orals, un total de setanta-tres llegendes d'origen divers, relacionades amb les Gavarres, que ens permeten conèixer millor com era viure als llogarets dispersos pel massís, com ara Romanyà de la Selva. Algunes parlen de despòtics senyors feudals i de dones rabioses que se'n revengen; d'altres de fugitius agraïts que salven la seva vida gràcies a ser acollits pels freres d'un monestir; també n'hi ha de caçadors seduïts per bruixes que surten volant i que porten desgràcies a les cases. Fins i tot hi ha històries que parlen d'un enamoradís drac de les Gavarres que, amb els seus plors, inunda tots els torrents dels voltants. Llegendes que mostren la riquesa de la cultura popular i parlen de senyors, capellans, amos, batlles, lladres, marits, oficis, riqueses, animals fantàstics, bruixes, sants, verges i dimonis.

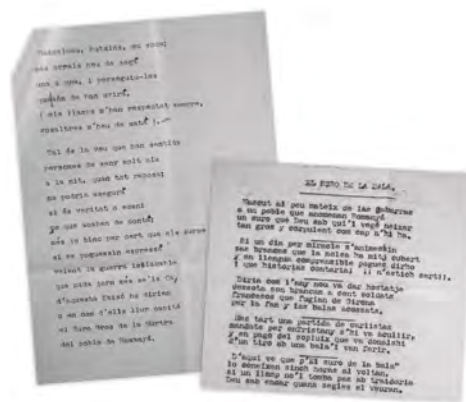
Miquel Correyero

Les dones de Romanyà i la tradició oral

No sabrem mai qui recitava a en Lluís Barceló i Bou, de petit, quan encara vivia a Sant Cebrià dels Alls, els versos que va escriure, de gran, en una llibreta: "A Calonge, roda-soques, / a Sant Feliu ganxonells / a Santa Cristina, nyeros, / a la Vall d'Aro, cadells". No ho sabrem, com tampoc no sabem on anava el passadís que diuen que hi havia a sota el mas Gran de Romanyà. Segons uns, cap al bosc; segons

uns altres, cap al pou. D'aquest mas també es deia que hi havia tantes oliveres com dies té l'any i que una vegada hi va comparèixer un escamot de soldats gavatzos. Només hi havia una àvia i una criatura. La vella va disparar. Els soldats encara fugen. Potser ens n'haurien sabut dir més coses aquelles dones de can Llac, can Cases, can Punset i el mas Gran, de les quals en Casimiro Xifre, de Santa Cristina, deia que, quan tornaven de mercat o de missa, s'aturaven davant d'un suro que hi havia sortit de Romanyà, en direcció a can Llac. Els homes les veien xerrar. D'aquell arbre, van començar a dir-ne el suro de les Mentides. Millor que torressin juntes, però, que les Gavarres abans no eren gens segures. En Josep Subirana, del mas Sabater de Sant Cebrià dels Alls, sentia explicar al seu besavi que els carlins van segrestar la noia de can Cases un dia que anava a missa. Van fugir pel puig Rodó, que diuen que era volcànic, i per la tribana de la Font, que era cap a la creu de can Sabater. Feia un dia boirós, van continuar cap a Santa Pellaia. Després es van veure segurs i es van aturar. Això els va perdre perquè els de Sant Cebrià i els de Romanyà van atrapar-los. "No feriu la noia!". Tots aquells homes van apuntar enlaire. Van disparar. Els carlins van fugir espantats. Potser aquells homes o uns altres, abans o més tard, van agafar un dia una altra noia de can Cases i la van matar abans d'arribar a can Punset. Sí, abans fugia tothom. Avui, en canvi, ens fuig tot. Qui pot quedar que ho recordi?

Xavier Cortadellas

6.0

- CORTADELLAS, Xavier. *El poble dels Cent-focs*. Edicions Sidillà, 2012.
- MARTÍN ROIG, Gabriel. *L'Empordà històric. Llegendes*. Col·lecció Popular Llegendes. Sant Vicenç de Castellet, 2004.
- MARTÍN ROIG, Gabriel. *L'Empordà fantàstic. Llegendes*. Col·lecció Popular Llegendes. Sant Vicenç de Castellet, 2009.

6.0 Notes mecanoscrites de Lluís Barceló i Bou que parlen de dos suros de Romanyà: el de la Bala i el de la Murtra –o Suro Gros. Del primer, més desconegut, en relata tota una sèrie d'anècdotes que s'haurien produït al llarg de la història, a cavall entre la realitat i la llegenda. El segon, en canvi, li serveix de referent per escriure un poema en defensa del bosc davant els abusos de l'ésser humà [Autoria: Miquel Correyero. SAMP. Fons Lluís Barceló Bou].

6.1 Sortint del poble de Romanyà en direcció a Calonge hi ha el trencall que porta al puig d'Arques. Seguint aquest camí es troba, no gaire lluny i a mà esquerra, un suro solitari entre els camps de cultiu: el suro de les Mentides, al voltant del qual es reunien les dones de Romanyà [Autoria: Gabriel Martin].

6.1

Romanyà de la Selva. El terme forestal de Santa Cristina d'Aro

Guerres, economia i propietats rurals (1800 - 1900)

Guerres i activitat econòmica

La Revolució Francesa va marcar l'entrada dels ideals il·lustrats en el món de la política. Els estaments privilegiats de l'Antic Règim es van veure desafiat i van oposar-se a l'entrada de les idees liberals en veure perillar el seu *statu quo*. Aquest xoc d'interessos es faria palès en una sèrie de conflictes que es van produir a Espanya al llarg del segle vuitcentista. El primer d'aquests conflictes va ser la coneguda com a Guerra del Francès —1808 a 1814—, en el context de les guerres napoleòniques. A Romanyà de la Selva aquest episodi va tenir un important impacte negatiu en la població del moment. També, fugitius de Cassà i d'altres poblacions van cercar refugi a Romanyà.

Més endavant es van produir les conegudes guerres carlines o carlinades. Tot i ser insurreccions per a la successió del tron, van enfrontar els sectors més reaccionaris amb els liberals. En aquest context tenim notícia de com una facció carlina, amb el capità Tristany al capdavant, incendià i saquejà Romanyà l'octubre de 1837. Poc després, el 1858, Romanyà fou una de les quatre parts integrants del nou municipi de Santa Cristina d'Aro.

Quant a l'activitat econòmica d'aquesta època, va adquirir gran importància el comerç del suro extret de les alzines sureres de les Gavarres durant la segona meitat del segle XVIII i fins a inicis del segle XX. La fabricació de taps de suro va ser un negoci destinat gairebé en la seva totalitat a l'exportació, on la figura del taper era fonamental.

Miquel Correjero

Els cadastres de finques rústiques

El 2 de maig de l'any 1880 Josep Güitó Valllobera, propietari del mas Llac i el mas Roquetal, declarava davant el consistori municipal que posseïa una finca de 2.106 vessanes dins de la parròquia de Romanyà, que afrontava a l'est amb l'Esteve Cases, al sud amb Josep Teixidor, a l'oest amb els hereus de la casa Bota i al nord amb Ramon Geronès de Sant Cebrià de Lladó. Per aquesta gran propietat formada per diverses suredes, matollars, camps de conreu, vinyes, olivars i erms, havia de pagar unes 6.434 pessetes. Aquest és un dels molts exemples de les propietats que existien a Romanyà de la Selva a finals del segle XIX i que es troben recollides en un document molt interessant que es conserva a l'Arxiu Municipal i que porta per títol *Declaracions de Finques Rústiques de Santa Cristina d'Aro* (1880).

Es tracta per tant d'una font d'informació molt important per conèixer de primera mà com estava organitzat el territori de Romanyà en aquell moment (finals del segle XIX) i com aquest va anar evolucionant al llarg del temps. L'únic problema d'aquest tipus de documents és que normalment presenten un cert grau d'ocultació en les seves dades, ja que els propietaris d'aquell moment solien amagar informació sobre les seves possessions per tal de no pagar tants impostos.

Xavier Niell

7.0

- MORALES, Francesc Xavier; BOHIGAS, Jordi. *Girona 1808-1809. Setges, guerra i societat a la Catalunya del Nord-Est*. Diputació Provincial de Girona. Estudis, Documentació i Informació. Girona, 2010.
- ROLDÓS, Agustí. "El Suro Gros de Romanyà, un arbre de llegenda", dins *Ridaura*, 1, 2008, p. 14.
- CURBET HEREU, Jordi. "Notes autobiogràfiques de Lluís M. Salvador (1868-1933), de Romanyà de la Selva. Estudi i edició" dins *Quaderns de la Selva*, 23, 2011, p. 205-229.
- ALBERTI CATEURA, Jaume. "El suro gros de Romanyà", dins *Ancora*, 2983, 2006, p. 22-23.

7.0 Full de les *Declaracions de Finques Rústiques de Santa Cristina d'Aro* de 1880, corresponent a un Güitò de Romanyà. En les *Declaracions* hi apareixen totes les finques del municipi, el nom dels propietaris, la tipologia o categoria (tipus de conreus, bosc, pastures, erm), dimensions, afrontacions i quantitats a pagar en concepte d'impost o contribució de rústica. Convé contrastar els documents fiscals amb compravendes de terres, donacions o testaments [Autoria: Miquel Correyero. AMSCA, FASCA, F112-R_1880-0001].

7.1 El Suro Gros de la Murtra o de can Cama, prop del menhir de la Murtra, a inicis del segle XX. Era un dels més grans de les contrades, amb unes dimensions aproximades de 14 metres d'alçada per 25 d'amplada. Fou talat l'any 1957 [AMSCA, CRDGSCA, 01266. Cessió d'Agustí Roldós].

7.2 Pela del suro en un bosc de Romanyà. Aquest ofici va anar prenent rellevància a partir de la segona meitat del segle XVIII. El suro es feia servir a les fàbriques de taps de la Vall d'Aro. A Sant Feliu de Guixols hi havia nombroses fàbriques amb obrers i obreres de Santa Cristina [AMSCA, CDGSCA, 00072].

7.3 Detall del plànol cadastral parcel·lari o plànol geomètric del terme de Romanyà, elaborat l'any 1881 per l'agrimensor Pumarola, amb les finques i propietaris de Romanyà en aquells moments. A mitjans del segle XIX, Romanyà -amb 33 cases i 240 habitants- era un dels nuclis de cases disperses més habitat del municipi, junt amb el veïnat de Salom. Després baixaria fins als 155 habitants [Autoria: plànol: Miquel Pumarola Brugat. AHG, Col·lecció de plànols, 2].

7.4 La Creu de Romanyà, entre 1935 i 1945. Fou construïda l'any 1904, responent a un disseny de l'arquitecte Fèlix de Azúa, amb motiu de la crida feta pel Papa Lleó XIII, el qual convidava a aixecar aquests símbols en llocs elevats del terreny. Pocs anys abans, una plaga d'erugues havia assolat les alzines de Romanyà i el veí Lluís M. Salvador pregava perquè amb aquesta creu quedessin protegits d'amenaques similars [Autoria: Pere Rigau Roch. AMSCA, CRDGSCA, 01271].

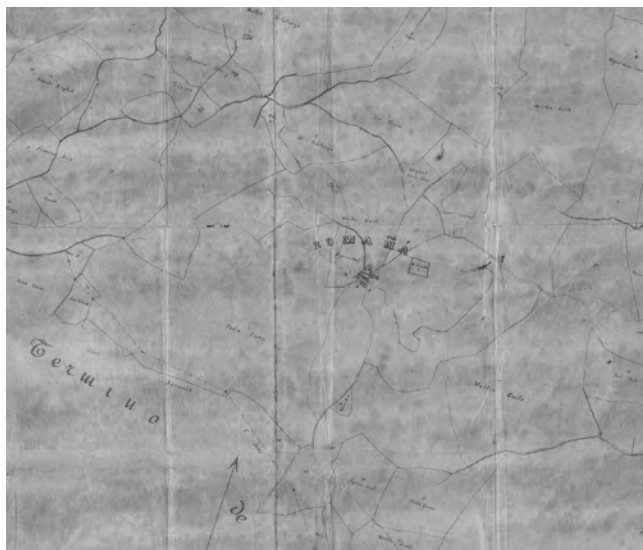
Més informació:

7.1

7.2

7.3

7.4

L'interès pel passat: els primers arqueòlegs (1875 - 1936)

08

L'any 1875 l'arqueòleg i naturalista Francesc Martorell i Peña mencionà el menhir de Vallvanera —proper a Romanyà, però en terme de Castell d'Aro— i la llegenda sobre les bruixes que envoltava el monument. Un any més tard, el 13 d'agost de 1876, l'historiador i jurista de Begur Josep Pella i Forgas visità aquest menhir, copsà la importància arqueològica del massís de les Gavarres i recollí amb més amplitud aquesta llegenda, que vinculà a cultes solars.

No tenim coneixement de més notícies sobre jaciments arqueològics al voltant de Romanyà fins que el 16 de juny de 1894 l'erudit de Sant Feliu de Guíxols Agustí Casas i Vinyas publicà un article sobre un monument megalític inèdit —la Cova d'en Daina— al setmanari *La Lealtat* de la seva ciutat. El dolmen l'havia descobert el seu propietari, Pere Cama i Casas, aficionat a l'arqueologia, que també descobrí el Forn del Vidre de Bell-lloc d'Aro. Aquest treball, publicat posteriorment en tres revistes de difusió més gran, va fer que Romanyà i la Cova d'en Daina es convertissin en centre d'interès arqueològic per a nombrosos erudits i aficionats d'arreu del país que s'hi desplaçaren, com els del Centre Catalanista de Girona, el 8 de juliol de 1894; els socis del Centre Excursionista de Catalunya, el 28 de juny de 1896; o el geòleg mossèn Norbert Font i Sagué, l'agost de 1906.

Cal destacar també l'interès per l'arqueologia de mossèn Joan Rabasseda i Parera, rector de la pa-

rròquia de Romanyà (1891-1920). L'erudit mossèn excavà alguna de les cistes a l'entorn del poble i també rebé personatges interessats en l'arqueologia, com els excursionistes de Palamós, encapçalats per Lluís Barceló i Bou i Joan Baptista Camós, el 22 d'abril de 1917; o el mossèn, geòleg i pintor Josep Gelabert i Rincón, i un no-drit grup de Llagostera, que visitaren Romanyà el desembre de 1919.

L'interès arqueològic que despertà Romanyà abans de la Guerra Civil tampoc passà desapercbut per als professionals vinculats a diverses entitats, com la Comissió Provincial de Monuments de Girona, el Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Mancomunitat de Catalunya o l'Institut d'Estudis Catalans. És el cas del naturalista Manuel Cazorro Ruiz, que feu un ampli estudi sobre Romanyà a la seva obra *Monumentos megalíticos de la provincia de Gerona* (1912) i, sobretot, la màxima autoritat científica del moment, Pere Bosch Gimpera, que parlà de Romanyà a *Prehistòria Catalana* (1919) i el seu deixeble Lluís Pericot i Garcia, que estudià els megàlits de Romanyà en la seva tesi doctoral, publicada l'any 1925. Fruit de tot això, el 1931, la Cova d'en Daina seria declarada monument nacional.

Francesc Aicart Hereu

diàmetre, penetrava fins més enllà del centre, hasta assolir la llargada de 6¹/₂ m. Quedava tancat lo corredor en son final per un sol bloc de 2 m. d' amplada, originanthi una cambra, qual superficie passava d' un metre quadrat. Las voyt pedras per banda, que tenia eixa galeria, totas se reuhen encare més d 8.0

- AICART HEREU, Francesc. *Agustí Casas i l'arqueologia de les Gavarres*, Biblioteca Lluís Esteva, 4. Consorci de les Gavarres. Monells, 2006.
- CAMÓS, Joan Baptista. "Una excursió a Romanyà de la Selva" dins *Marinada*, 42, 1917, p. 82-26.
- BUSSOT I LIÑÓN, Gerard. "Romanyà de la Selva", dins *Recull d'imatges i comentaris*. Ajuntament de Santa Cristina d'Aro. Santa Cristina d'Aro, 1991, p. 70-77.

8.0 Detall de l'article original del setmanari guixolenc *La Lealtad*, núm. 3, en el qual apareixia la notícia de la troballa d'un nou monument megalític: la Cova d'en Daina. Va ser publicat el dia 16 juny de 1894 i conté una il·lustració de com era el dolmen abans de ser restaurat. L'article s'ha de contextualitzar dins del corrent d'interès arqueològic d'erudits i excursionistes del darrer quart del segle XIX, fruit del desvetllament de l'estudi del passat implícit en el moviment polític i cultural de la Renaixença catalana [Autoria dibuix: Jaume Vilallonga i Balam. Autoria foto: Miquel Correyero. ÀMSFG, Hemeroteca].

8.1

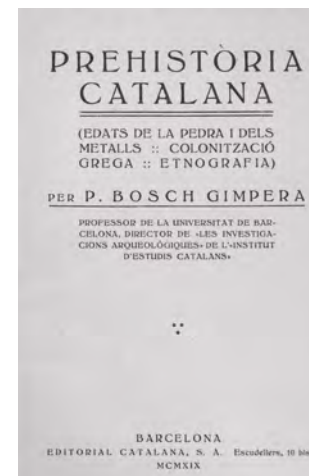
8.1 Fotografia de l'aixovar funerari trobat a la Cova d'en Daina durant les primeres excavacions. Van ser dutes a terme pels germans Cama a l'entorn del 1894, any de la descoberta del monument. S'hi poden apreciar cinc puntes de fletxa de sílex, dos fragments de ganivet de sílex, diversos fragments de ceràmica feta a mà, un parell de dènes o peces de collaret i un punxó de coure, entre d'altres [AMSCA, 00080].

8.2 Làpida de la tomba de mossèn Joan Rabasseda i Parera –localitzada a l'actual cementiri de Romanyà de la Selva–, el qual va ser rector de la parròquia d'aquest poble i va dur a terme algunes de les primeres excavacions arqueològiques al veïnat [Autoria: Miquel Correyero].

8.2

8.3 Publicació original de l'obra *Prehistòria Catalana*, de l'any 1919, de Pere Bosch Gimpera. En aquest llibre es parlava amb detall de la Cova d'en Daina i dels altres megalits de Romanyà de la Selva [Autoria: Miquel Correyero. UdG, Biblioteca Barri Vell].

8.3

De la Guerra Civil a l'autarquia franquista (1936 - 1960)

El 1936, Romanyà tenia 148 habitants i representava el 19% del municipi. El fallit cop d'estat d'aquest any suposà l'inici de la Guerra Civil espanyola (1936 - 1939). Quan esclatà el conflicte, el Comitè Antifeixista de Santa Cristina d'Aro va expropiar la casa parroquial i la casa Cama, a Romanyà, que havia quedat abandonada en fugir els propietaris. El Comitè estava interessat en el blat i les patates del seu interior, en el bestiar i en la roba i els llits, que es destinarien als refugiats de guerra arribats de Màlaga. La intenció era ubicar aquí, més endavant, una escola primària, ja que a Romanyà no n'hi havia.

També havia quedat abandonat el bosc del Sr. Almeda i l'Ajuntament el va començar a explotar. En aquells moments, l'Ajuntament va voler fer arribar el telèfon i l'electricitat al nucli, sense aconseguir-ho. La destrucció de la creu i la confiscació de l'església parroquial de Romanyà, per part de la Generalitat de Catalunya, són fets malauradament icònics d'aquest escenari de persecució política. Com també ho fou l'enterrament, al cementiri de Romanyà, de dos cadàvers de persones assassinades a Calonge.

En el context anticlerical del conflicte, Joan Boadas Gelada va ajudar el capellà de Romanyà i va amagar diversos objectes religiosos a casa seva, així com va ajudar alguns joves a escapar de la guerra amagant-los a les boscoses Gavarres. També acompanyà les tropes fran-

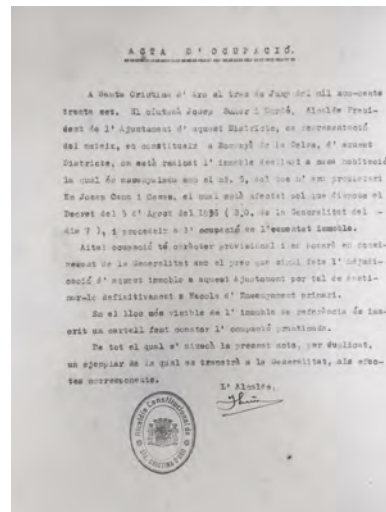
quistes fins a Cassà al final de la guerra. La situació geogràfica del poble, des d'on es podien veure els bombardejos de Palamós, Sant Feliu de Guíxols o Cassà de la Selva, atragué tant desplaçats per la guerra com joves que temien ser cridats al front. La victòria del bàndol nacional donà pas a la dictadura del general Franco, un període marcat per l'autarquia del règim.

El metge Martí Casals i Echegaray, que des de 1934 fins al 1969 atendria els pacients de la Vall d'Aro, tenia cura dels veïns del terme encara que hagués d'accedir a les masies més aïllades en bicicleta o moto.

El setembre de 1943 Gumersind Vilagran va ser nomenat rector de Bell-lloc, Romanyà i Sant Cebrià dels Aïlls. La reconstrucció de la Creu de Romanyà (1945) i l'organització de l'aplec el convertiren en un personatge molt estimat al poble i cases dels voltants. Dedicà la seva vida a ajudar els més necessitats i durant una dècada —des de 1943 a 1954— s'encarregà d'aquestes tres parròquies.

Per altra banda, l'arqueòleg Lluís Esteva i Cruañas va reprendre la tasca de documentació i restauració del patrimoni megalític de les Gavarres i la Vall d'Aro, guiat en algunes ocasions pel propietari local, Josep M. Almeda Ferrer.

Albert Gamundi

9.0

- GAITX MOLTÓ, Jordi; FOGUERAS CORDERO, Gerard. (2009). *La guerra civil a Santa Cristina d'Aro*. Ajuntament de Santa Cristina d'Aro. Santa Cristina d'Aro, 2009.
- MATAS i BALAGUER, Josep. "La vida i els treballs dels últims habitants", dins *Revista de Girona*, 1987, p. 49-55.

9.0 Acta d'ocupació de la casa de Josep Cama i Casas, a Romanyà de la Selva, l'any 1937. L'ocupació tenia un caràcter provisional i l'objectiu era convertir-la en escola [Autoria: Miquel Correyero. AMSCA, FASCA, D133_1936-0001].

9.1 Mossèn Gumersind davant l'església de Sant Martí [AMSCA, CRDGSCA, 01219. Cessió de la Parròquia de Sant Martí de Romanyà].

9.2 Collarets trobats per Lluís Esteva a la Cova d'en Daina entre els anys 1954-1956. L'investigador va garbellar les terres de la cambra i el corredor i trobà més de 300 denes o peces de collaret d'esteatita [Autoria: Miquel Correyero. MHSFG].

9.3 Visita pastoral del bisbe de la diòcesi de Girona, Josep Cartañà, a Romanyà de la Selva el novembre de 1940. A la fotografia de grup –realitzada davant la porta principal de can Cama–, es poden identificar, entre altres, a Josep M. Cama, l'alcalde Joan Quer, el bisbe de Girona Josep Cartañà i mossèn Salvador Duran [Autoria: Gandol. AMSCA, CDGSCA, 05325].

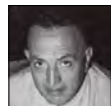
9.4 Moment en què el grup format per Lluís Esteva i els seus col·laboradors aixequen el menhir de la Murtra, el diumenge 27 d'abril de 1952. Tot seguit, va quedar enterrat 70 cm, sobresortint 2,35 m. Esteva no dubtava que el diumenge següent el menhir seria una atracció per als assistents a l'Aplec de la Santa Creu [AMSCA, CDGSCA, 00090].

Més informació:

Personatges històrics

17 | Maria Vendrell

Personatges històrics

18 | Martí Casals

Personatges històrics

19 | Gumersind Vilagran

Personatges històrics

20 | Lluís Esteva

9.1

9.2

9.3

9.4

La Festa Major i l'Aplec de la Santa Creu

Tot i que el poble de Romanyà de la Selva està dedicat a l'advocació de Sant Martí de Tours (11 de novembre), com la majoria de parròquies dels segles IX-XII, celebra la Festa Major el segon diumenge de setembre.

Després de clausurar l'antic cementiri (1911) l'espai annex a l'església es va condicionar com a plaça i va passar a tenir el protagonisme de la Festa Major. Als anys 60 del segle XX la Festa Principal consistia en un ofici, una audició de sardanes i ball amb orquestra. Amb el temps la programació va anar variant; fins a finals del segle XX la Festa Major va ser molt concorreguda per gent de Llagostera, Calonge, Santa Cristina, Sant Feliu... i de Romanyà. S'iniciava la nit abans al pati de l'Hostal Gabbarras amb ball. L'endemà la festa continuava amb una missa solemne acompanyada per orquestra i, a la tarda, els adults gaudien d'una audició de sardanes i de la rifa del xai mentre la mainada s'ho passava bé al pati de l'hostal amb una actuació infantil i jocs de cucanya. Actualment la Festa Major consta d'ofici, mitja audició de sardanes i aperitiu.

Entre 1945 i 1956, el primer diumenge de maig, Romanyà celebrava l'Aplec de la Santa Creu, organitzat per mossèn Gumersind Vilagran. El 1950 Àncora va publicar: "(...) El oficio fué estupendamente interpretado por el Coro Parroquial de Calonge, acompañando la Orquesta de Llagostera. Predicó (...) el M.ltre. Canónigo Dr. Marqués de Gerona. Fueron presentados con notable éxito diversos ballets de folklore

por la Sección Femenina de Cassá de la Selva, bajo la dirección del profesor Sr. Adolfo Soler de Barcelona. En la función de la tarde cantó con acierto el Coro de Hijas María de Palamós. En las audiciones de sardanas disfrutó todo el público, en especial al ser interpretadas "La Sardana de Romanyà" y "La Sardana de Bell-lloch". En el sorteo del cordero (...)".

A partir de 1951 el G.E.E.G. i el C.E. Montclar de Sant Feliu organitzaven una acampada el dia abans de l'aplec; però, a part de la resta d'actes populars, la religió era la protagonista: processó fins a la creu, benedicció i oficis solemnes de matí i de tarda. El 1952 l'aplec va ser un gran acte propagandístic comarcal de l'ideari del Congrés Eucarístic de Barcelona mentre que el 1954 dotze sacerdots van inaugurar l'atri-capella de Ntra. Sra. Del Roser i una font a prop de la plaça, iniciativa també de mossèn Gumersind Vilagran.

A l'aplec hi acudia una multitud de gent que hi arribava a peu, en bicicleta, moto, cotxe, autocar... Un cop allà una de les masies properes servia menjars i refrescos.

Glòria Jara

10.0

- JARA I ALBERTI, Glòria. "La fe dels habitants de Santa Cristina", dins *Revista del Baix Empordà*, núm. 51, any XIII, 2015, pàg; 73-76.
- BOSCH, Jaume. "Els aplecs als ermitatges", dins *Gavarres*, 3, 2003, p. 56-57.

10.1

10.2

10.0 Estampa per a la recollida d'almoines per a la construcció de l'atri-capella de Nostra Senyora del Roser, a la plaça de l'església. L'atri-capella fou inaugurat el 2 de maig de 1954 durant la diada del desè Aplec de la Santa Creu. Va ser una iniciativa de mossèn Gumersind Vilagran sufragada popularment [Autoria: Enric Heller. AMSCA, CDGSCA, 07038. Cessió: Rosa M. Junca Valls].

10.1 Aplec de la Santa Creu celebrat a Romanyà de la Selva als anys cinquanta [Arxiu família Delgado-Sureda].

10.2 Grup de persones reunides al voltant de la Creu de Romanyà amb motiu de l'aplec, als anys quaranta [AMSCA, CR-DGSCA, 01217. Cessió de la Parròquia de Sant Martí de Romanyà].

10.3 Celebració de la Festa Major a Romanyà. Sortint de la missa solemne de la Festa Major el diumenge 8 de setembre de 2002 [Autoria i arxiu: Glòria Jara].

10.4 Els gegants de Llagostera a la Festa Major de Romanyà (1999) [Autoria i arxiu: Glòria Jara].

10.3

10.4

Noves carreteres i urbanitzacions (1960-2019)

A Romanyà només s'hi pot accedir a través de carreteres secundàries: GI-6612, des de Llagostera o Calonge, i GI-6613, des de Bell-lloc d'Aro. Aquesta situació geogràfica l'ha preservat del bullici i les aglomeracions turístiques de la costa, situada a ben pocs quilòmetres.

La xarxa caminal de l'actual veïnat de Romanyà de la Selva s'ha mantingut intacta fins arribar als nostres dies. De fet, no és res més que el resultat de la vida social i comercial que realitzaven els veïns amb els diversos masos escampats pel territori. D'aquesta manera els seus habitants interactuaven amb diferents nuclis de població que els eren més propers: Santa Cristina d'Aro, Llagostera, Calonge o Castell d'Aro.

La construcció de la carretera de Calella de Palafrugell, passant per Calonge i Romanyà, fins a Llagostera (1909-1920), va aportar un nou traçat viari que va facilitar el desplaçament per la zona de les Gavarres i, de retruc, la connexió amb el pla de Santa Cristina d'Aro. Pel que fa a la carretera de Bell-lloc a Romanyà, no fou enquitranaada fins a la segona meitat del segle XX.

El *desarrollismo* va posar fi a l'autarquia de la dictadura, va promoure l'arribada de turistes estrangers i va contribuir a la transformació de l'economia local en un pol d'atracció turística amb la construcció de cases de segona residència i de restaurants. Romanyà va afrontar la implantació de noves zones urbanes produïdes per la construcció d'habitatges de segona residència: el Pla Especial de Romanyà, distribuït al voltant del seu nucli urbà

(1963), el Pla Parcial de Sant Miquel d'Aro, situat entre el mas Miquel, el puig Aldric i el coll de les Pomes (1967), o el Pla Parcial de Vall Repòs, implantat entre el mas Gran i el puig Moliner (1968). Totes tres urbanitzacions es troben situades en un paratge idil·lic per reposar i es van anar desenvolupant a partir de la segona meitat del segle XX.

A la urbanització de Romanyà hi cercà refugi Mercè Rodoreda l'any 1972, buscant la pau després de l'exili, entre les alzines sureres de les Gavarres, les muntanyes blaves com a ella li agradava dir. Instal·lada al terme en un xalet al bell mig del bosc, amb el qual establiria un vincle espiritual i literari, va escriure *Viatges i flors* o *Quanta, quanta guerra...*, i també va finalitzar la seva gran obra literària, la novel·la *Mirall trencat* l'any 1974. També s'instal·là a Romanyà el polític i historiador Francesc Ferrer i Gironès, des d'on va promoure el patrimoni megalític i la Festa de la Ratafia.

El 1992, les Gavarres foren protegides amb la figura del Pla d'Espais d'Interès Natural. L'entorn de Romanyà permet gaudir de la natura passejant pels in comptables camins de les Gavarres, o bé a través de diversos itineraris i visites guiades que l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro organitza i ofereix a la ciutadania, com l'itinerari Mercè Rodoreda o el dels Gegants del Bosc.

Gerard Bussot, Miquel Correyero

11.0

• COSTA I GATIUS, Maria Teresa. "Romanyà de la Selva: descobrim-lo i gaudim-lo!" dins *Revista del Baix Empordà*, núm. 21, 2008, p. 72-73.

• BASORA ROCA, Xavier; SABATÉ I ROTES, Xavier. *La custòdia del territori a les Gavarres*. Biblioteca Lluís Esteva, 2. Consorci de les Gavarres. La Bisbal d'Empordà, 2004.

11.0 Plànol del Pla Parcial de Vall Repòs de l'any 1967 [Autoria plànol: Josep Claret Rubira. Autoria foto: Miquel Correyero. AMS-CA, FASCA, J151_1966-0002].

11.1 Autobús circulant per una de les antigues carreteres sense asfaltar que portaven fins a Romanyà, als anys seixanta [Arxiu família Delgado-Sureda].

11.2 Nens a la carretera de Romanyà esperant l'arribada del transport que els havia de portar cap a la veïna població de Llagostera per anar a l'escola [Arxiu família Delgado-Sureda].

11.3 El Senyal Vell, casa on Mercè Rodoreda s'allotjaria durant una temporada abans d'edificar la seva residència definitiva a Romanyà. El jardí de *Mirall Trencat* és el d'aquesta casa [AMSCA, FASCA, 00979].

11.4 Incendi a la urbanització de Sant Miquel d'Aro el mes de setembre de 1993 [AMSCA, FASCA, 06501].

11.1

11.2

11.3

11.4

Més informació:

Un escultor a Romanyà: Antoni Delgado

12

Romanyà de la Selva ha gaudit en el passat de la presència d'algunes personalitats rellevants vinculades al món de les arts. És el cas, ja descrit, de l'escriptora Mercè Rodoreda.

Amic i veí de la coneguda escriptora va ser l'altre gran artista d'aquestes contrades, l'escultor Antoni Delgado. Nascut l'abril de 1939 a Barcelona, des de molt petit va mostrar els seus dots innats per a l'escultura. Abans d'aprendre a caminar ja feia figures amb la cera de les espelmes que hi havia a la fàbrica del seu pare. Amb tan sols vuit anys aconseguí entrar a la Universitat de Belles Arts de Barcelona, quan l'habitual era accedir-hi a la majoria d'edat; allà de seguida van veure que dominava perfectament les tècniques més bàsiques. Aquestes sorprenents habilitats en un nen no van passar desapercebudes: l'any 1945 el noticiari NO-DO, l'important espai televisiu del franquisme, va dedicar-li una secció en què destacaven el seu talent artístic. Tot plegat va propiciar que aconseguís una beca per anar a estudiar a París; el seu pare, però, no es va atrevir que el seu fill hi anés tot sol a tan jove edat.

El nen-prodigi va arribar a Romanyà a 12 anys, el 1951, quan el seu pare es va veure obligat a deixar l'empresa de productes químics que tenien a la Ciutat Comtal per motius de salut. La família Delgado va adquirir llavors el mas Oliveró en aquest indret, lloc on l'Antoni viuria ja tota la seva vida. Va créixer des de llavors envoltat de la natura de les muntanyes, entre boscos i camps de cultiu. Allà continuà la seva activitat:

va instal·lar el seu taller al mas i va haver de combinar en moltes ocasions la seva passió i talent amb altres feines per tal de tirar endavant la família. Treballador incansable a qui pocs podien seguir el ritme, les seves obres poden trobar-se a diferents països; entre les més rellevants destaquen el monument al Mil·lenari de Catalunya, situat a Platja d'Aro; el monument a Lluís Companys, a Castell d'Aro; el bust de Pere Roselló, fundador de la UNESCO, a Calonge; o el monument dedicat a mossèn Gumer-sind Vilagran, a Sant Joan de Palamós.

Pel Nadal de l'any 1980, després d'un sopar amb familiars i amics, l'escultor va decidir instal·lar un conjunt de figures d'un pessebre esculpit per ell mateix al puig d'Arques. Durant molts anys, hom podia visitar l'original pessebre —avui ja desaparegut— si decidia pujar a aquest emblemàtic cim de les Gavarres. Avui dia, al voltant de l'església de Sant Martí de Romanyà, hom hi pot trobar diferents obres de l'escultor, com el bust dedicat a Mercè Rodoreda, localitzat a l'accés a la plaça de l'església; un relleu de l'Home de la Cova d'en Daina, a la paret de Can Cama; o la figura de la Verge de Romanyà, a l'atri-capella de la plaça.

Miquel Correyero

11.0

• JARA, Glòria. "El món de l'escultura ha perdut un gran artista, Antoni Delgado", dins *Revista del Baix Empordà Digital*, 2014, p. 14-15.

• GENOHER, Sònia; MAYOL, Montse. "Antoni Delgado Oliveró. De professió, escultor", dins *El Butlletí de Llagostera*, 16, 1999, p. 21-23.

12.0 Fotograma del noticiari NO-DO d'agost de 1945, dedicat entre d'altres a l'escultor Antoni Delgado. A la dreta de la imatge, el nen escultor al costat d'una de les seves primeres obres d'un amic de la família [Arxiu família Delgado-Sureda].

12.1 L'escultor Antoni Delgado al seu taller, donant forma amb fang al relleu d'Ayrton Senna el maig de 1994. Actualment el monòlit de bronze està emplaçat a l'interior del circuit de Montmeló [AMSCA, CRDGSCA, 07125. Cessió d'Eulàlia Delgado Sureda].

12.2 Sortint de Romanyà en direcció a Calonge, a prop de l'entrada a la urbanització Vall Repòs, es pot veure a mà dreta aquesta escultura realitzada l'any 1993 per Antoni Delgado en homenatge al seu fill Jordi [Autoria: Miquel Correjero].

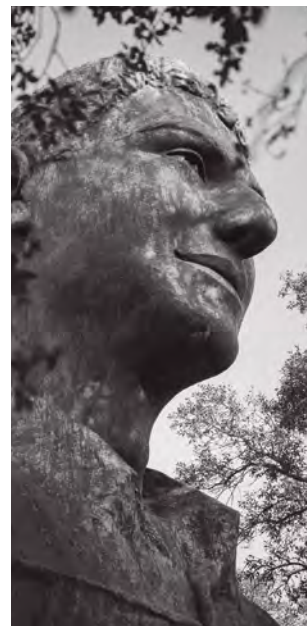
12.3 Bust de Mercè Rodoreda, obra d'Antoni Delgado, situat a l'accés a la plaça de l'església de Romanyà [Autoria: Miquel Correjero].

12.4 Relleu de l'Home de la Cova d'en Daina, la recreació d'un home prehistòric feta per Antoni Delgado a mitjan anys seixanta [Autoria: Miquel Correjero].

12.5 Verge de Romanyà, situada l'any 1999 a l'atri-capella de la plaça de l'església. Aquest atri-capella s'inaugurà el 1954 i fou dedicat a Nostra Senyora del Roser [Autoria: Miquel Correjero].

12.1

12.2

12.3

12.4

12.5

Itinerari per Romanyà de la Selva

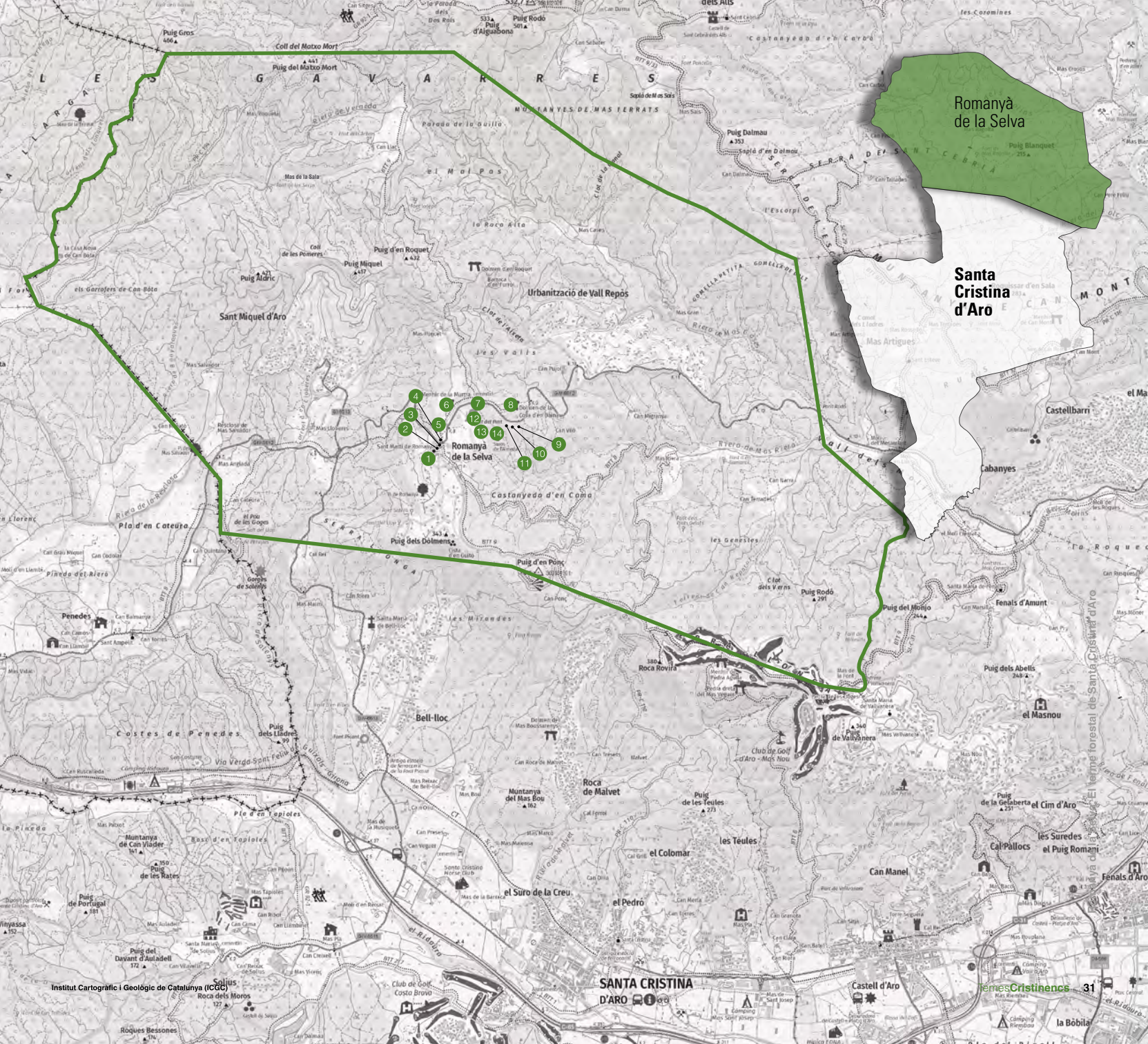
- 1 **Sant Martí de Romanyà:** església preromànica construïda durant la segona meitat del X i situada al nucli de Romanyà. Els seus elements arquitectònics més rellevants són les voltes de canó, els arcs de ferradura, el campanar, la portalada i la sagristia, situada al costat nord.
- 2 **Escultures d'Antoni Delgado:** al voltant de l'església de Sant Martí de Romanyà hi ha diferents obres de l'escultor Antoni Delgado: la figura de la Verge de Romanyà, a l'atri-capella de la plaça; un relleu de l'Home de la Cova d'en Daina, situat a la paret de Can Cama; i el bust dedicat a Mercè Rodoreda, localitzat a l'accés a la plaça de l'església.
- 3 **Can Cama:** mas situat al bell mig del poble de Romanyà. En iniciar-se la Guerra Civil els propietaris van fugir i la casa va quedar abandonada. Més endavant, va funcionar com a hostal i fou el primer allotjament de Mercè Rodoreda en arribar a Romanyà.
- 4 **Era d'en Guitó:** element fonamental del mas —que hem pogut veure sortint del poble, a mà esquerra—, era l'espai on es batia i ventava el cereal per extreure'n el gra. De construcció generalment circular, les eres estaven empedrades o enllosades per poder treballar-hi.
- 5 **Creu de Romanyà:** amb set metres d'alçada, va ser construïda l'any 1904 a conseqüència de la crida realitzada pel Papa Lleó XII per col·locar aquests símbols en els llocs més elevats del paisatge. Va ser destruïda durant la Guerra Civil i reconstruïda l'any 1945 per iniciativa de mossèn Gumersind Vilagran.
- 6 **Menhir de la Murtra:** els menhirs són pedres de grans dimensions que es troben aïllades i col·locades en posició vertical. Amb una alçada de 2,35 metres, va ser aixecat l'estiu de 1952 per Lluís Esteva i altres col·laboradors.
- 7 **Cementiri de Romanyà:** reservat als habitants de la parròquia de Romanyà, va ser construït l'any 1911, poc després que l'antic cementiri, situat al costat de l'església de Sant Martí de Romanyà, fos clausurat per raons de salut pública. Conté la tomba de Mercè Rodoreda.
- 8 **Cova d'en Daina:** és un dels dòlmens més coneguts (3000-2500 aC), excavat per primer cop l'any 1956 per Lluís Esteva, intervenció en la qual es va trobar un aixovar funerari i moment en què també fou restaurat.
- 9 **Cista de la Carretera de Calonge:** les estructures més abundants de la cultura megalítica a les Gavarres són les cistes, cavitats excavades a terra, envoltades i cobertes de lloses, amb finalitats també funeràries. Aquesta cista mesura 2,5 metres de llarg i un metre d'amplada i s'hi van trobar restes de ceràmica en forma de petits fragments.
- 10 **Suro Xato:** les alzines sureres són l'espècie més abundant de les Gavarres, algunes d'elles arriben a tenir grans dimensions. El Suro Xato té una alçada de 14,5 metres i una extensa capçada que arriba als 30 metres.
- 11 **Paradolmen de Pedres Grosses:** les intervencions arqueològiques realitzades aquí van donar escassos resultats, amb la troballa d'alguns fragments de ceràmica i amb datacions similars als altres sepulcres (2700-2200 aC).
- 12 **Font del Prat:** construïda l'any 1899, aquesta font representa el naixement de la riera del Mas Riera, que desemboca a la riera dels Molins, la qual passa per Calonge.
- 13 **Suro Petit de l'Almeda:** de dimensions més reduïdes que el seu germà gran, però igualment espectacular. Té una alçada de gairebé 16 metres i una capçada de 26 metres.
- 14 **Suro de l'Almeda:** un autèntic rei dels boscos, amb una alçada de 22 metres i una capçada de 27,5 metres.

• AJUNTAMENT DE SANTA CRISTINA D'ARO. *Ruta dels Gegants del Bosc*. Ajuntament de Santa Cristina d'Aro. Àrea de Cultura. 2018.

• FABRE, Assumpta. "Una font per a la recerca del patrimoni de les Gavarres. L'inventari Gavarres: memòria i futur", dins *Daba*, 1, 2007.

• SEGARRA, David. "Els suros monumentals de Romanyà de la Selva", dins *Ridaura*, 1, 2008, p. 15.

• CONSORCI DE LES GAVARRES. *Les Gavarres. Mapa excursionista i turístic. Escala 1:40.000*. Barcelona, 2005.

Romanyà
de la Selva

Santa
Cristina
d'Aro

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14

Romanyà
de la Selva

SANTA CRISTINA
D'ARO

temesCristinencs 31

Romanyà de la Selva

El terme forestal
de Santa Cristina d'Aro

Romanyà de la Selva protagonitza el sisè número de la col·lecció "Temes Cristinencs", coincidint enguany -2019- amb el mil·lenari de la primera referència documental que es coneix de l'església de Sant Martí de Romanyà. Aquest exemplar vol ser, aprofitant aquest fet, un resum il·lustratiu de l'evolució del terme més forestal de Santa Cristina d'Aro al llarg de la seva història: des dels primers habitants, aquells homes i dones que aixecaven menhirs i enterraven els seus avantpassats en sepulcres com la Cova d'en Daina, fins a les actuals urbanitzacions.

A Romanyà existeixen evidències de poblament romà i, a partir del segle IX, es va anar consolidant una societat típicament feudal. Senyors i pagesos protagonitzaran llavors una llarga etapa que finalitzarà amb la Guerra del Francès, conflicte que també va afectar el llogaret de Romanyà. Les llegendes de les Gavarres, records a mig camí entre fantasia i realitat, encara ens parlen d'aquesta època.

Els canvis s'aniran succeint ràpidament al llarg dels segles XIX i XX, amb l'arribada dels ideals il·lustrats. La indústria del suro predrà gran rellevància i s'explotaran les alzines sureres d'aquestes muntanyes. A finals del segle XIX, assistim també a un creixent interès per la cultura megalítica; Manuel Cazorro, Pere Bosch Gimpera o Lluís Pericot, entre d'altres, realitzaran importants estudis arqueològics a la zona. Després els seguiria Lluís Esteve.

Ja en època franquista, l'emprenedor mossèn Gumersind organitzarà l'Aplec de Romanyà, Mercè Rodoreda hi arribà per escriure i passar els seus últims anys de vida i Antoni Delgado donarà forma a les seves escultures. Avui dia, el petit nucli gaudeix d'estar situat en un entorn protegit.

El present volum recull els escrits de diferents autors especialistes en cada una de les èpoques, així com una selecció de documents d'arxiu, imatges i bibliografia sobre Romanyà.

Ajuntament de
Santa Cristina d'Aro

Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro

T. 972 837 010 · arxiu@santacristina.cat

www.santacristina.cat/arees/arxiu-municipal.html

📞 arxiu.santacristinadaro

📧 @ArxiuSCA

📧 @arxiu_santacristina

TemesCristinencs

Per saber-ne més...

www.santacristina.cat/arees/arxiu-municipal/218-temes-de-recerca/7627-romanya-de-la-selva.html

TemesCristinencs

EstudisCristinencs

